

WERELDWIJZER

BRAZILIË

JAAP DEKKER

Woord van dank	8	Humor	58
Inleiding	9	Economie	59
Over het gebruik van deze gids	12	Topprestaties	60
		De rijkdom van Brazilië	61
		Het regenwoud	64
		Vroege geschiedenis	66
ACHTERGRONDEN	15	Prehistorie	67
Reizen naar Brazilië	15	Ontdekking	68
Vliegmaatschappijen	18	Onafhankelijkheid	74
Reizen in Brazilië	19	Hollandse kolonisatie in de 17 ^e eeuw	77
Individueel reizen	19	De eerste Hollandse vestigingen	77
Georganiseerd reizen	22	Johan Maurits van Nassau	79
Reisaanbieders (touroperators)	22	Het einde van de kolonie	83
Cruises	25	Recente geschiedenis	84
Enkele opmerkingen over de genoemde prijzen	25	Vargas	
Het land	27	Burgerregering vanaf 1946	85
Geografie	27	Militaire dictatuur	86
Klimaat	28	1985	87
Landschap en vegetatie	29	Heden	88
Flora en fauna	32		
Staatsinrichting	34	PRAKTISCHE INFORMATIE	89
Godsdienst	34	Van A tot Z	89
De rooms-katholieke godsdienst	35	Ambassades en consulaten	89
Protestantisme	37	Bedelen	90
Indiaanse religie	37	Campings en kamperen	90
De Afrikaanse godsdienst	38	Creditcards	91
Kunst en cultuur	40	Criminaliteit	91
Muziek	40	Diarree	92
Bouwkunst	44	Douane	92
Schilderkunst	46	Drinken	92
Sport	46	Feestkalender	93
Eten en drinken	47	Fooi	93
Specifiek Braziliaanse gerechten	47	Handgeld	93
Visgerechten	48	Hotels en motels	93
De Indiaanse keuken in Santarém	48	Inenting	94
Drank	49	Internet en e-mail	94
Ontbijt in hotels	49	Kranten	94
Bevolking	49	Muggenbeten	95
De gezinssituatie	51	Munt	95
Groei en verdeling	53	Post en telefoon	95
Inkomensverdeling	54	Postzegels	95
Invasão	54	Reconfirmeren	95
Brazilië in kleur	56	Straatnamen	95
Onderwijs	57	Nationale feestdagen	96
Taal	58	Taal	96
		Taxfree inkopen	96
		Taxi's	96

Telefoneren	96	Recife	182
Tijdzones	97	Olinda	190
Verkeersbureau	97	De staat Alagoas	197
Voltage	97	Maceió	197
Wapen en vlag	97	De staat Sergipe	200
Water	98	Aracuja	200
Zon	98	De staat Bahia	202
Aanvullende informatie	98	Bahia / Salvador	204
Adressen	98	Het zuidoosten	222
Boeken en gidsen	99	De staat Espírito Santo	224
Woordenlijst	100	Vitória	224
BEZIENSWAARDIGHEDEN	103	De staat Rio de Janeiro	228
Het noorden (Amazone-gebied)	103	De stad Rio de Janeiro	232
De staat Roraima (Rio Branco)	103	Niterói	251
Boa Vista	106	De staat São Paulo	255
De staat Amazonas	109	De stad São Paulo	259
De Rio Amazonas	110	De staat Minas Gerais	279
Manaus	112	Ouro Preto	281
De staat Acre	121	Tirandentes	286
Rio Branco	121	Belo Horizonte	286
Xapuri	126	Centraal-West-Brazilië	290
Brasiléia	127	De staat Mato Grosso	292
De staat Rondônia	128	Cuiabá	292
Porto Velho	129	De staat Mato Grosso do Sul	298
De staat Amapá	131	Campo Grande	298
Macapá	131	De Pantanal	301
De staat Pará	133	Bonito	303
Belém	134	De staat Goiás	306
Marajó eiland	141	Goiânia	306
Santarém	141	Het federale district Brasília	310
De staat Tocantins	150	Brasília	313
Palmas	150	Het zuiden	320
Het noordoosten	155	De staat Paraná	323
De staat Maranhão	160	Curitiba	323
São Luíz	160	Paranaguá	327
De staat Piauí	164	Vila Velha	328
Teresina	164	Foz do Iguaçu	329
De staat Ceará	168	De staat Santa Catarina	334
Fortaleza	168	Florianópolis	334
De staat Rio Grande do Norte	174	De staat Rio Grande do Sul	341
Natal	174	Porto Alegre	341
De staat Paraíba	179	Over de auteur	349
João Pessoa	179	Register	350
De staat Pernambuco	182		

OPGENOMEN KAARTEN

Brazilië, overzichtskaart	16-17	Rio de Janeiro, centrum	238-239
Spoorwegen	21	Copacabana	245
Brazilië, fysisch	30-31	Leblon / Ipanema	246-247
Het noorden	104-105	Petropolis	254
Boa Vista	106	São Paulo, de staat	256-257
Manaus	113	São Paulo	260-261
Rio Branco	122-123	São Paulo, centrum	263
Rio Branco en omgeving	124-125	São Paulo, Jardims	265
Belém	136-137	Holambra I	272
Santarém	142-143	Santos	274-275
Palmas	151	Campinas	276-277
Het noordoosten	156	Minas Gerais	279
São Luíz	161	Ouro Preto	282-283
Teresina-centrum	165	Belo Horizonte	287
Fortaleza	170-171	Centraal West-Brazilië	291
Natal	175	Cuíbá	294-295
Campina Grande	180	Campo Grande	298
Recife	184-185	De Pantanal	300
Recife en omgeving	188	Goiânia	307
Olinda	192-193	Brasília, stad en staat	311
Bahia	204	Brasília	314-315
Salvador, centrum en omgeving	206-207	Het zuiden	321
Omgeving Salvador	214	Curitiba	324-325
Espírito Santo	223	Foz do Igaçu	330
Vitória	225	Foz do Igaçu, omgeving	332
Rio de Janeiro, de staat	230-231	Ilha de Santa Catarina	335
Rio de Janeiro in vogelvlucht	234-235	Florianópolis	336-337
		Porto Alegre	342-343

De Amazonelaagvlakte

Het rivierengebied van de Amazonas strekt zich uit tot aan het Andesgebergte in Peru. Daar heet de Rio Amazonas de Marañon en in Brazilië de Solimões. Vanaf Manaus waar de Solimões zich verenigt met de Rio Negro heet de rivier Amazonas. Daarvoor en daarna voegen zich nog honderden rivieren in deze hoofdriever.

De Amazonas is 7025 km lang, waarvan slechts 3150 km in Brazilië. De grootste breedte van de Amazonas is 12 km (de Rio Negro kan stroomopwaarts zelfs 36 km breed worden). Vele zijrivieren zijn langer, breder en dieper dan de Rijn. De zuidelijke rivieren ontspringen op de hoogvlakte, de noordelijke zijn

terug te vinden in de Serras das Neblinas, de bergen die bij Venezuela de noordgrens van Brazilië vormen. Hier ligt Brazilië's hoogste bergtop: de Pico da Neblina.

Klimaat

De evenaar loopt over het Amazonegebied, bij Maçapá in Amapá tot S. Joaquim waar de Rio Negro begint in de Amazonas. De steenbokskeerkring loopt over São Paulo. In feite ligt dus geheel Brazilië op de drie zuidelijke staten na in tropisch gebied. Toch zijn er aanzienlijke verschillen.

1. Het Amazonegebied

Hier is het vaak heet en vochtig. In de

De Amazonerivier

regentijd, die begint in januari regent het dagelijks. In juli begint de droge tijd. De gemiddelde temperatuur is 25° C. Hoewel er het hele jaar door bloeiende planten en bloemen zijn, mag november als de meest lenteachtige maand worden aangemerkt. In het Amazonegebied valt per jaar 3 meter regen!

2. Het noordoosten

Beneden de Amazone, vanaf 150 km van de oceaan. In dit gebied is het eveneens warm (26-28° C), maar in tegenstelling tot het Amazonegebied is het er erg droog en dat zeer vaak gedurende lange tijd. Dit noordoostelijke gebied heeft daardoor woestijn-

achtige kenmerken en wordt daarom 'sertão' genoemd, een bekend begrip in Brazilië.

3. De centrale hooglanden

Vanuit het noorden een overgang van een subtropisch naar een gematigder klimaat met een temperatuurjaargemiddelde van 24-27° C met laagterecords rond 10° C. Zomer vanaf november. In de winter, dat wil zeggen vanaf april, is het wat koeler. In de Pantanal duurt de regenperiode van november tot maart en de droge periode van april tot oktober. Dan staat de Pantanal in bloei en zijn de vogels actief.

4. In het zuiden

Daar zijn vier jaargetijden zoals in Nederland. Met 's winters nachtvorst en soms sneeuw. Het temperatuurgemiddelde is 18-21° C.

Landschap en vegetatie

Het *oerwoud* komt vooral in het Amazonegebied voor. In sommige delen staan de bomen altijd onder water. Deze bomen zijn laag, krom, verstrengeld (Oigapó). Maar andere grote delen van de Amazone staan alleen in de regentijd onder water. Hier groeien palmen, Hevea Brasiliensis en andere kostbare houtsoorten. Op de hogere stukken vindt men de meest weelderige en kostbare vegetatie. Kenmerkend is de etagevorming. Op de grond groeien lage struiken, in de toppen van de hoge palmen de mooiste orchideeën.

Maar ook in andere delen van Brazilië is ondoordringbaar oerwoud.

De *campos* is de open vlakte waar allerlei grassoorten groeien, soms in combinatie met lage struiken. Zulke open vlakten komen voor in Centraal-, West- en Zuid-Brazilië, maar steeds meer campos worden in cultuur gebracht.

De *cerrados* is een campos met een ondoordringbare wirwar van krom-

Rio Quente resorts

Naar de prijzen van 2011 betekent

- Low budget, maximaal 20.
- Middenklasse, maximaal 50.
- Topklasse, 50 tot 150 dollar, alles per persoon per nacht.

Bij de lowbudgetaccommodaties zijn de prijzen voor meerpersoonskamers soms per kamer en niet per persoon.

Inenting

Inenting en profylaxetabletten tegen gele koorts en malaria kunnen nodig zijn indien het Amazonegebied, de Pantanal of de noordoostelijke sertão in het reischema is opgenomen.

Wie niet noordelijker komt dan Rio de Janeiro-Salvador en Foz do Iguaçu hoeft geen vaccinatie tegen deze beide ziekten te hebben. Bescherming tegen buiktyfus kan men opbouwen door twee inenting of door het innemen volgens voorschrift van drie capsules (bijvoorbeeld Vivitif Berna).

Neem ongeveer twee maanden voor vertrek contact op met de huisarts en/of de GG en GD in uw regio zodat u niet

in tijdnood komt met het inentingsprogramma. Bij deze GG en GD kan men deskundige adviezen krijgen over het gezond blijven in Brazilië (en in andere landen) zodat men op een verantwoorde wijze niet te weinig, maar ook niet te veel voorzorgen treft.

Internet en e-mail

Internetwinkels zijn in alle grotere steden en toeristische centra. De meeste hotels, musea en vervoersorganisatoren hebben een e-mailaansluiting en vaak ook een internetpagina.

Embratur, nationaal bureau voor toerisme: www.embratur.gov.br

Kranten

Nederlandse kranten zijn in Brazilië in de kiosken niet verkrijgbaar, maar soms wel enkele Duitstalige kranten in een Braziliaanse uitgave. Dagbladen van Amerikaanse origine zijn in de grote steden wel te koop in kiosken en bij de boekhandel.

Muggenbeten

Bezoekt men een tropisch waterrijk gebied dan is de kans op muggenbeten zeer groot. Een goed middel om de muggen op afstand te houden is het eten van knoflook, maar dat is niet plezierig voor de reisgenoten, tenzij die hetzelfde doen. Men moet alle lichaamsdelen zoveel mogelijk bedekt houden (dus lange mouwen en geen korte broek). Op de fazenda's in de Pantanal en het Amazonegebied zijn de slaapgelegenheden meestal van muskietengaas voorzien bij deuren en ramen. Let er op, voordat men gaat slapen dat die goed gesloten zijn en dat het slaapvertrek vrij van muggen is. Men kan zichzelf ook in zo'n gaas hullen en dat moet men zeker doen als men buiten in een hangmat gaat slapen.

Neem in uw reisapotheek een middel mee op basis van camphenol waarmee de jeuk getemperd kan worden. Drogisterijen in Brazilië hebben soortgelijke middelen en in specifieke muggengebieden staan die vaak zelfgemaakte huismerken vooraan op de toonbank. Deze middelen zijn verder onschadelijk en men kan beter zo'n verkoelend middel gebruiken dan dat men ertoe overgaat de huid plaatselijk open te krabben met daardoor een grote kans op infectie.

Munt

De munt in Brazilië heet real. Deze munt is gekoppeld aan de \$ en net als deze verdeeld in 20, 25 en 50 cents (centavos).

De munt is met deze koppeling niet meer zo inflatiegevoelig als ten tijde van de cruzeiros, toen de munt hanteerbaar werd gehouden door er NOVO voor te zetten en drie nullen te schrappen.

Post en telefoon

In Nederland zitten de diensten van Post, Telegrammen en Telefoon bij elkaar in

één postkantoor, maar in Brazilië is dat niet altijd zo. De telefoondienst is in aparte gebouwen ondergebracht, aangegeven met **Telefones**, al of niet met de toevoeging (Intermunicipal e Internacional). Hier zijn alle telefoonboeken van Brazilië aanwezig en is er alle gelegenheid om met het buitenland te bellen.

Voor post-, fax- en telegramzaken moet men uitkijken naar een gebouw met de aanduiding **Correios é Telegrafos**. Hier zijn geen telefoonboeken aanwezig. Betere hotels hebben ook een telefoon- en faxservice.

Postzegels

Bij de Correios zijn postzegels te koop. Bij souvenirstalletjes en in de hotels zelden. Advies: koop aan het begin van uw reis in een keer het aantal postzegels dat u nodig denkt te hebben en verdoe er niet telkens een paar uur mee als u maar enkele kaarten wilt versturen.

Reconfirmeren

Reconfirmeren betekent opnieuw bevestigen. Ook als u uw reis definitief geboekt hebt en de tickets van de internationale en binnenlandse vluchten in huis hebt, dan nog is het raadzaam ongeveer drie dagen van tevoren die trip te reconfirmeren.

Straatnamen

Vele straten, boulevards en pleinen dragen de naam van iemand die een belangrijke rol heeft gespeeld in de geschiedenis van Brazilië. Ook worden vaak historische gebeurtenissen in herinnering gebracht door simpelweg een datum te vermelden zoals dat in Nederland ook wel gebeurt, bijvoorbeeld Kon. Julianalaan of het 5 Meiplein.

Apart is dat namen nogal eens veranderen en dat straten officieel een andere naam hebben dan men in de stad die straat noemt.

Het zuidoosten

Tot het zuidoosten worden gerekend de volgende staten:

Naam van de staat	Hoofdstad
Espírito Santo	Vitória
Rio de Janeiro	Rio de Janeiro
São Paulo	São Paulo
Minas Gerais	Belo Horizonte

Er zijn ook indelingen waarbij Bahia tot het zuidoosten gerekend wordt en São Paulo tot het zuiden. Soms ook wordt Minas Gerais ingedeeld bij het centrale westen.

De dichtbevolkte zuidoostelijke regio is het economische hart van Brazilië. De vier staten nemen slechts 11% van het grondoppervlak van Brazilië in, maar er is 60% van de industrie gevestigd en bijna de helft van alle inwoners wonen in deze dichtbevolkte regio. Wie door deze staten rijdt ziet veel nieuwe moderne industriecomplexen en grote nieuwbouwwijken. De wegen en overige voorzieningen zijn goed en het ontwikkelingspeil van de bevolking is redelijk hoog. Vooral bij de grote steden zijn echter ook talloze favela's, waarvan de bewoners vaak

nog niet participeren in de groeiende welvaart.

Het landschap is glooiend en waar ruimte is, bedekt met stukken Atlantisch regenwoud. Het klimaat is veel milder dan in het noorden en noordoosten, met wel een hete zomer (november-februari), maar ook een gematigd winter/regenseizoen. Twee grote rivieren ontspringen in deze regio. De Rio São Francisco stroomt af naar het noordoosten en de Rio Parana naar het westen. Tot zover de gezamenlijke kenmerken van deze vier staten. Maar elke staat heeft ook een zodanig eigen karakter en geschiedenis, dat een beschrijving per staat vier verhalen, vier beelden oplevert.

Om te beginnen Espírito Santo, verreweg de kleinste van de vier.

Termietenheuvel, Minas Gerais

DE STAAT ESPÍRITO SANTO

www.es.gov.br

Dit is een van de kleinere staten, die wat historische uitstraling betreft enigszins weggedrukt wordt door de nabuurstaten Rio de Janeiro, Bahia en Minas Gerais. De staat heeft 400 km Atlantische kustlijn, maar die scoren

laag bij Europese toeristen. De mineiros, zoals de inwoners uit Minas Gerais worden genoemd, komen graag in Espírito Santo want het is hun kust en hun praia. Want zelf hebben ze geen kustlijn. Met tropische temperaturen, schone stranden en mooie duinen zou die kustlijn bij ons een topattractie zijn. Maar in Brazilië, met Bahia, Natal en Rio als concurrenten vinden we hier rustige stranden.

Economisch heeft dit gebied naam gemaakt met de teelt van koffie en cacao. De hoofdstad is nu een haven van betekenis voor het industrieel achterland van de staat zelf, maar vooral van Minas Gerais.

VITÓRIA

Vitória, de hoofdstad, werd gesticht op 8 september 1551 en is daarmee een van de oudere steden van Brazilië. Het historische karakter is goed bewaard gebleven ondanks het feit dat de stad zich ontwikkeld heeft tot een commercieel en industrieel centrum en zowel havenplaats als badplaats is. Vitória heeft 300.000 inwoners en heeft een groen imago, vanwege de vele goed onderhouden parken. Oorspronkelijk is zij op eilanden gebouwd, maar diverse bruggen verbinden de eilanden met elkaar en met het vaste land.

Vitória heeft een van de grootste havens van Brazilië (koffie, cacao, rijst, sinaasappelen, maar ook ijzererts en industriële eindproducten uit bijvoorbeeld de auto-industrie). Tubarão is de ertshaven. In de nieuwe centra hebben Braziliaanse architecten en stedenbouwkundigen mooie voorbeelden van moderne stadsarchitectuur laten bouwen. Voor zakenlui, toeristen en cultuurliefhebbers is de middelgrote stad Vitória dus een geliefde bestemming en een mooi, typisch Braziliaans doel van menige rondreis. Er zijn voldoende hotels en er is een grote keuze

Prachtige orchideeën in de kustwouden van Espírito Santo

VITÓRIA

aan restaurants. Het is een logische stop tussen Salvador en Rio de Janeiro, voor wie via de BR 101 per auto of per interlokale bus reist.

Bezienswaardigheden in Vitória zijn het *Convento de São Francisco* uit 1590 aan de Rua Uruguai in de cidade alta, het hooggelegen stadsdeel. Hier vlakbij staan ook de *kerken do Rosário* (1765) en de *São Gonçala* (1766) en de onder de Braziliaanse Monumentenzorg vallende *kerk van Santa Luzia* gebouwd in 1551, hartje centrum.

Er is een museum, *Do Solar Morjardin*, ondergebracht in het vroegere gemeentehuis dat uit de 18^e eeuw stamt en geopend is van dinsdag tot zaterdag van 13.00-18.00 uur en op zondag van 12.00-16.00 uur.

Vitória heeft een spoorweg- en een busstation en uiteraard ook een vlieg-

veld. Wie met de eigen auto komt vanaf Rio of Salvador (een afstand van respectievelijk 521 en 1202 km) rijdt over de BR 101. Vanuit Belo Horizonte leidt de BR 262 naar deze mooie strandhoofdstad.

Het 13 km zuidelijker gelegen Vila Velha is via een lange brug verbonden met Vitória. Dat het met Vitória één geheel vormt en vrijwel tegelijk met Vitória gesticht is getuigen de kerken *Nossa Senhora do Rosário* uit 1551 en het *klooster van Nossa Senhora da Penha* (Praça Pedro Palácios). Dit klooster is dagelijks van 6.00-11.00 uur en van 14.00-17.00 uur te bezichtigen. Het *Museu Homero Massena* aan de Av. Beira Mar met werken van deze schilder is open van maandag tot zaterdag van 8.00-19.00 uur.

Bij Vila Velha zijn drie campings. Enkele mooie stranden bij Vitória en Vila

De zandduinen van Itaúnas

Velha zijn Camburi en Guarapari dat ook naam heeft gemaakt met radioactief, heilzaam werkend zand.

Vanuit Marataizes, eveneens een bekende badplaats met comfortabele toeristenaccommodaties, 160 km vanaf Vitória, kunnen mooie trips gemaakt worden naar de eilanden Francês, Ovos en Itaputera. Hier is ook een oud haventje.

Cachoeiro de Itapemirim, 139 km ten zuiden van Vitória, is een centrum van marmere- en granietwinning en van koffieteeelt. De nabijgelegen Praia Itapemirim kent een druk strandleven. Dichter bij de hoofdstad ligt het Praia de Ubu, een intiem, gezellig strandvissersplaatsje met restaurants en hotelletjes. Daar vlakbij ligt Anchieta. Deze kustplaats is vernoemd naar José de Anchieta, die als missionaris in 1553 hier aan land ging, op weg naar São Paulo. Deze Anchieta heeft naam

gemaakt als dichter en kenner van de Indianen, die hem gijzelden. In 1980 is de man zalig verklaard. Elk jaar in juni is er een bedevaart van Vitória naar Anchieta, een driedaagse trip van totaal 100 km langs het strand.

Itaúnas is een nieuw klein dorpje in een groot ecologisch park met veel bijzondere ecosystemen. Het dorp is in de plaats gekomen van een hippie-nederzetting, die onder de zandduinen is verdwenen. Maar de eigen identiteit is bewaard gebleven. In het vakantie-seizoen is het een trefpunt van alternatieve jeugdcultuur, met veel forró-dansmuziek. In de duinen aan de kust leggen zeeschildpadden hun eieren. Dit park ligt tegen de grens van Bahia (www.casinhadeaventuras.com.br).

De hele kuststrook van Espírito Santo heeft een bijzondere vegetatie en vooral in de kustwouden bloeien prachtige orchideeën. In het heuvelachtige land